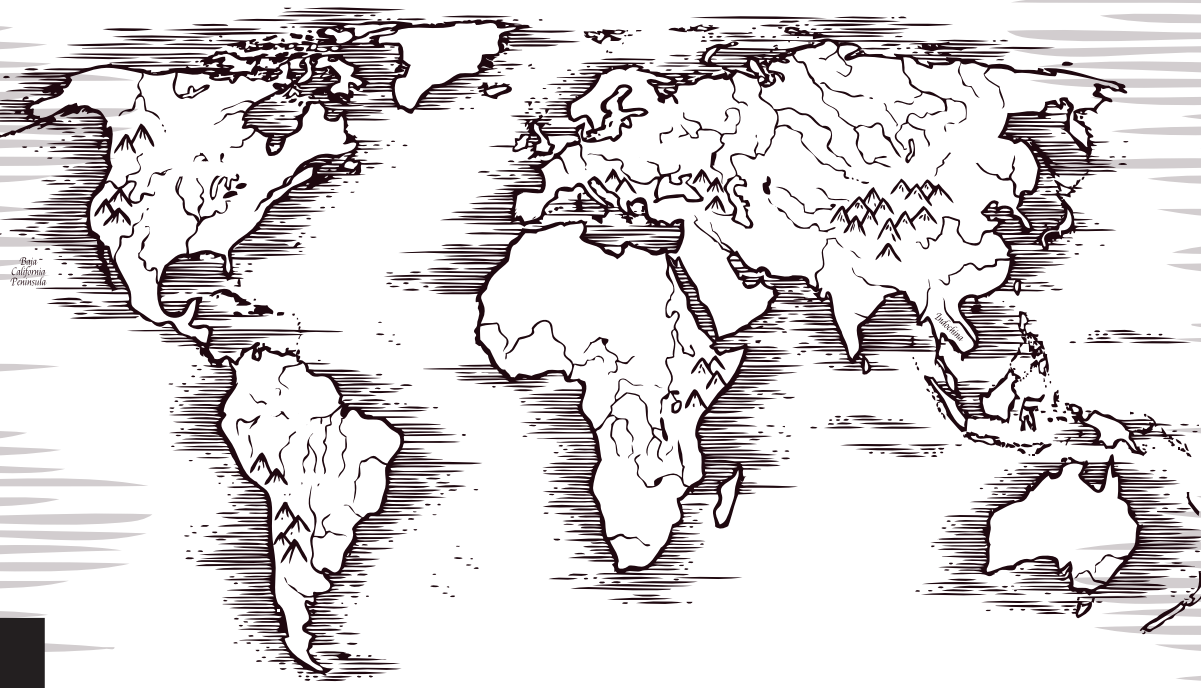
AYBAK
2020
Akademisyen Yayınevi Bilimsel Araştırmalar Kitabı
Mart

COĞRAFYA ARAŞTIRMALARI

Editör
Abdullah BALCIOĞULLARI

COĞRAFYA ARAŞTIRMALARI

Editör
Prof.Dr. Abdullah BALCIOĞULLARI

© Copyright 2020

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN
978-605-258-903-8

Kitap Adı
Coğrafya Araştırmaları

Editör
Prof. Dr. Abdullah BALCIOĞULLARI

Yayın Koordinatörü
Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No
25465

Baskı ve Cilt
Sonçağ Matbaacılık

Bisac Code
SOC015000

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 Tuz Gölü-Konya Kapalı Havzaları'nda Ortalama Sıcaklık, Yağış ve Akım Verilerinin Trend Analizi 1
Sevda COŞKUN

Bölüm 2 Gümüşhane İli Coğrafyası ve 2000 Yılı ve Sonrası Yaşanan Afet Olayları..... 14
Gülseren GÜNAYDIN
Uğur SARUHAN
Hatice OĞUZHAN

Bölüm 3 Tarihi Çağlardan Cumhuriyet Dönemine Kadar Pütürge İlçe (Malatya) Yerleşmesi 22
Bülent GÜNER

Bölüm 4 Boğaziçi Kültürel Coğrafyasında Yalılar..... 34
Elif KAHYA

Bölüm 5 Rekabet Gücünde Coğrafyanın Etkisi: Edremit Yöresi 56
Suna DOĞANER

BÖLÜM 5

REKABET GÜCÜNDE COĞRAFYANIN ETKİSİ: EDREMİT YÖRESİ

Suna DOĞANER[1]

GİRİŞ

Bölgeler arası rekabet üretimi artırarak kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır. Bölgesel kalkınmanın bileşimindeki faktörler, doğal yapı, ekonomik yapı, sosyo-kültürel yapı ve yönetimsel yapıdır. Rekabet edebilme teknoloji ve inovasyon ile yakından ilgili olmakla beraber coğrafyanın sağladığı kaynaklara odaklanma rekabet edebilirliğin kilit taşı durumundadır. Bir bölge diğerinden ayırt edilebilecek temel bir üstünlüğe sahipse rekabet gücü artmaktadır. Bu nedenle bölgeler rekabet gücünü belirlemek için doğal, kültürel, kırsal, kentsel, ekonomik rekabet gücü sağlayacak ayrıcalıklarını ortaya koymalıdır.

Bölgelerin kalkınma durumu ve rekabet gücünü belirlemek için yöre, alt-yöre, şehir, şehir bölgesi vb alt birimlere ayırmak gerekir. Bu araştırma Ege Bölgesinde Edremit Körfezi kıyısı ve çevresindeki alan, Kaz dağları ve Havran çayı havzasını içine alan Edremit Yöresini kapsamaktadır.

Araştırmada Edremit Yöresinde coğrafyanın sağladığı bölge, ülke ve dünya çapında ayrıcalıklar var mıdır? Yöre halkı ve yerel yönetimler rekabet gücünü artırmak için neler yapmaktadır? Yörenin komşu yörelere etkileri nelerdir? Yörenin ekonomik faaliyetleri doğal çevreye uygun mudur? vb. sorulara cevap aranmıştır. Araştırmada literatür ve alan çalışması yapılmış sonuçlar değerlendirilmiştir. Araştırmanın amacı bölgesel coğrafya araştırmalarında yörelerin rekabet gücüne yer verilmesine örnek oluşturmaktır.

Edremit Yöresi: Konum ve Olanaklar

Edremit Yöresi Ege Bölgesinin kıyıda yer alan 10 yöresinden birisidir(Darkot&Tuncel,1995). Edremit Yöresi idari olarak Balıkesir ve Çanakkale illerine bağlıdır. Küçükkuyu- Narlı arasındaki Mıhlı dereyle çizilen iki il arasındaki sınırın batısında Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesinin köyleri yer alır (Babakale, Koyunevi, Balabanlı, Bektaş, Küçükkuyu, Adatepe, Behram, Arıklı, Bahçedere, Küçük

[1] Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, sudogan@istanbul.edu.tr

Çetmi, Nusratlı, Yeşilyurt).Yörenin diğer kısmında Balıkesir'in Edremit, Havran, Burhaniye, Gömeç, Ayvalık ilçe merkezleri ve köyleri yer alır(şekil 1).

Yöreler konumlarının sağladığı avantajlara sahiptir. Bunların değerlendirilmesi de rekabet gücünü artıran en önemli etkendir. Edremit Yöresinde Akdeniz ikliminin sağladığı en önemli avantaj tarımsal çeşitlilik sağlamasıdır bu olanakla Ege Bölgesinin iç yöreleriyle rekabet edebilir. İç yörelerle rekabet edebilmesini sağlayan bir diğer etken deniz turizmi, deniz ticareti, balıkçılık, liman işletmeciliği vb. denize ve kıyıya bağlı faaliyetlere olanak vermesi açısından Edremit Körfezi'yle kıyısı olmasıdır. Yörenin İstanbul ve İzmir gibi iki önemli merkeze yakınlığı bölge içinde ve bölgeler arası rekabette bir avantaj sağlamaktadır.

Şekil 1.Edremit Yöresi Sınırları

Edremit Yöresinde Doğal Kaynaklar ve Kullanımı

Edremit Yöresinin doğal kaynakları, iklim, toprak, su, deniz ve kumsallardır. Edremit Yöresinin kalkınmasını sağlayacak en önemli kaynak kullanımı iklim, toprak ve yeraltı ve yüzeysel su kaynaklarını tarımda değerlendirmesidir. Edremit Ovası, Burhaniye Ovası, Havran Ovası ve Gömeç Ovası, toprak, su kaynakları ve Akdeniz iklimi birlikteliğiyle çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesine uygundur.

Yörenin coğrafyasının sağladığı önemli tarımsal ürün zeytindir ve zeytincilik yörenin geleneksel faaliyetidir. Zeytinlikler Akdeniz iklim kuşağının bitki örtüsünde yer alan delicelerin aşılanmasıyla elde edilmiştir Yörede hâkim Akdeniz ikliminin sıcaklık şartları ve yağış açısından zeytincilik için uygunluğu bilimsel olarak belirlenmiştir (Kocadağlı,2009). Yörede hâkim kireçli orman toprakları zeytincilik için uygun toprak gurubudur alçak tepelerde yer alan kireçli kayaçların ayrışması bu toprakların oluşmasını sağlamıştır. Ova tabanlarında yer alan

alüvyal(entisol) topraklar ise sebze ve meyve tarımı için uygun olmakla beraber bu topraklarda zeytincilik yaygınlaşmaktadır. Yörede insan, doğal bitki örtüsünde zeytini kültüre almış sofralık zeytin, zeytinyağı, sabun, zeytin çayı olarak değerlendirmiştir, zeytin çekirdeği de kalorifer yakıtı olarak kullanılmaktadır.

Tarım alanlarının sulanmasında yerüstü ve yeraltı kaynaklarından faydalanılmaktadır. Ova tabanlarında yer alan akarsular Kızılkeçili Çayı, Zeytinli Çayı, Havran Çayı, Edremit Çayı ve Karınca deredir. Havran çayından sulamada faydalanmak ve taşkınlardan korunmak için Havran Barajı inşa edilmiştir (2010). Diğer derelerde taşkınlardan korunmak için ıslah çalışmaları yapılmıştır.

Yörenin önemli bir doğal kaynağı, koylar ve kumsallarıyla kıyı turizminde kullanılan Edremit Körfezi kıyılarıdır. Edremit, Burhaniye ve Gömeç kıyıdan içeride kurulmuş olmakla beraber kıyıda mahalleleri yer alır. Ayvalık kıyıda kurulmuştur güneyinde Türkiye'nin en uzun kumsallarından Sarımsaklı(7km) yer alır. Yörede her yerleşme denizle bağlantı kurabilir, Kazdağlarının güney eteklerine kurulan köyler kıyı ile kısa mesafede bağlantılıdır, kıyıdan en uzak yerleşme Havran'dır. Akdeniz ikliminin yıl boyunca ılıman özelliği tatilcileri yaz mevsimi dışında bütün yıl boyunca hafta sonu, bayram vb. tatillerde çekmektedir.

Kıyı turizmi kamu dinlenme tesisleriyle başlamış, kampingler, tatil köyleri, otel ve motel yapımıyla ilerlemiştir. Günümüzde Edremit Körfezi kuzeyindeki koylarda(Sokakağzı koyu, Kargı koyu) ve kıyıda Akçay, Ören ve Ayvalık'ta yer alan oteller kıyı turizmine yöneliktir. Türkiye'de tatillerin ikincil konutlarda geçirilmesi Küçükkuyu'dan başlayarak Edremit, Burhaniye ve Ayvalık kıyılarının tatil konutlarıyla kaplanmasına neden olmuştur. Bu konutlar turizmde konaklama yoluyla değil ulaşım, alışveriş vb. gibi turistik hizmetlerle yöreye gelir sağlamaktadır.

Yörede turizmle birlikte balıkçılık ekonomik faaliyet olarak devam etmektedir. Kuzey Ege Denizi'nin en önemli balıkçılık alanı Edremit Körfezi'dir. Bu körfezde dip sahalarının bulunması ve Karadeniz'den ve yöreden gelen besince zengin sularla beslenmesi dip balıklarının bu körfezde yaşamasına olanak vermektedir (Kocataş &Bilecik,1992).Balıkçılığın ekonomik faaliyet olarak yer aldığı yerleşimler, Babakale, Sivrice, Behramkale, Küçükkuyu, Altınoluk, Güre, Ören ve Ayvalık'tır. Körfezi en önemli balığı sardalyadır, özellikle Ayvalık'ta geleneksel yöresel adıyla papalina avcılığı devam etmektedir(Ceyhan&ark.,2006). Körfezde balıkçılığı desteklemek, mevcut türleri korumak ve deniz canlılarına yeni habitatlar oluşturmak için Altınoluk açıklarında deniz dibine yapay resifler yerleştirilmiştir(2013).

Denizden tuz elde edilmesi Ayvalık'ta Osmanlı Döneminden itibaren vardır. Osmanlı Döneminde Badavut Burnu'nda ve adalarda(Büyük Maden Adası, Sefiri adası ve Balık adası) tuz işletmeleri bulunuyordu (Köken,2018).Zeytin salamurası

için önemli olan bu işletmeler zamanla terk edilmiştir. Ayvalık'ta günümüzde işletilen deniz tuzlası Çanakkale-İzmir karayolu üzerinde Küçükköy kıyısında 1982 yılında işletilmeye başlanmıştır, elde edilen tuz gıda sanayi ve kar mücadelesinde kullanılmaktadır. Ayvalık deniz tuzlası Türkiye'nin Çamaltı tuzlası(İzmir) ile beraber iki deniz tuzlasından birisidir.

Deniz turizminde önemli olan manzara güzelliği en çok enine yapılı kıyılarda görülür. Edremit Körfezi kuzeyi ve doğusu alçak boyuna yapılı kıyılara sahiptir. Boyuna yapılı kıyılar uzun kumsallara sahip olmakla beraber manzara farklılıkları göstermezler. Yörenin bu açıdan en uygun kıyı kesimi Ayvalık kıyılarıdır. Kıyı jeomorfolojisi açısından Ayvalık kıyıları, kıyıya yakın yer alan 22 ada ile birlikte Ege kıyılarında ayrıcalıklıdır. Güney Ege kıyıları girintili çıkıntılı koylarla kaplı olmasına rağmen kıyı önünde adalar topluluğu Ayvalık dışında başka yerde yoktur. Flandre transgresyonu sonrasında ada oluşturan tepeler volkanizmanın eseridir. Yörede volkanizma 5 safhada oluşmuş lavlar ve tüfler çevreye yayılmış yığıldığı yerlerde tepeler oluşturmuştur. Bu tepelerden Şeytan Sofrası olarak ün yapan tepe çevre düzenlemesi yapılarak Ayvalık kıyılarının en güzel manzara seyir yeri olmuştur.

Yöre deniz avantajını Ayvalık Limanı, Akçay Limanı, Ayvalık Yat limanı ve Burhaniye Yat limanı kıyı tesisleriyle deniz ulaşımında değerlendirmektedir. Babakale, Sokakağzı (Koyunevi), Sivrice, Behramkale, Küçükkuyu, Altınoluk, Burhaniye, Alibey Adası, Altınova ve Gömeç'te balıkçı barınakları balıkçı teknelerine hizmet verirler. Ayvalık Limanı ve Midilli Limanı arasında feribot seferleri bulunmaktadır.

Ayvalık kıyıları flamingoların yaşam ortamı sulak alanlar açısından zengin olmakla beraber bu alanların çoğu kurutulmuştur. İçinden Nikita deresi geçen Şeytan Sofrası lagünü yazın kurumakla beraber sulak olduğu dönemde flamingoların (*Phonicopterus roseus*) yaşam alanıdır. Yöre sulak alanlarını flamingo ve göçmen kuşların foto safari turlarında değerlendirmektedir.

Yöre jeolojik dönemlerde 5 volkanik devre geçirmiştir bu volkanizmaların izlerini Ayvalık çevresinde görmek mümkündür. Ayvalık "Şeytan Sofrası" Yundağ Volkanizması sonucu ignimbritten oluşan volkanik bir yükseltidir. Behramköy günümüzde denizaltında kalan Behramkale kalderasından çıkan ignimbritlerin oluşturduğu bir kayalık üzerine kurulmuştur. Yörenin volkanik mirası olan volkanik kayaçları (andezit, bazalt vb.) sur ve evlerde yapı taşı olarak kullanılmıştır. *Assos* kentinin surları ve yapıları çevrede bol bulunan andezit taşından yapılmıştır. Pembe renkli olan bu taş "Assos taşı" olarak adlandırılmıştır. Kentin yapı kültüründe önemli bir yeri olan bu taş Türkler döneminde Behramkale köyü evlerinin yapımında da kullanılmıştır. Sit alanı olan köyde yeni ev yapımına izin

bulunmamakta eski yapılar andezit taşıyla onarılmaktadır. Turizmde çok ilgi çeken Ayvalık evleri de bu pembe volkanik taştan(andezit) yapılmıştır.Ayvalık'ta bu taş Küçükköy Sarımsak kumsalı Badavut mevkiinden elde edildiği için "sarımsak taşı" adını almıştır.Bu taşla yapılan evler güneşin batışında pembenin en güzel tonlarına bürünür bu manzara Ayvalık kentinin ayırıcı bir özelliğidir. Günümüzde bu ocaklar sit alanı içinde kaldığından taş çıkarımı yapılmamaktadır. Kazdağlarındaki köylerde taştan yapılan geleneksel yapıların malzemesinin kaynağı dağın volkanik kökenli kayaçlarıdır. Bu taşların en kaliteli olanları Arıklı ve Nusratlı taş ocaklarından sağlanır doğal olarak açık yeşilimsi tonlarda olan bu taş zamanla hafif siyahlaşır (Altınkaya &ark.,2011).

Deniz suyunun temizliği sualtı fauna ve florasının da zengin olmasını sağlamıştır. Adalara bağlı su ve kara ekosistemleri bulunmaktadır. Bu açıdan öncelikle 19 ada Tabiat Parkı olarak 1995 yılında koruma altına alınmıştır. Ayvalık kıyıları dalış sporu için sualtı faunası açısından son derece zengindir. Sualtı faunasında kırmızı mercan kayalıkları, orfoz, müren, lahos, karagöz, sinarit gözlenebilir. Yöre denizi su sporları açısından kullanırken dalış sporu açısından önemli bir farklılığını da ortaya çıkarmıştır. 22 ada, 60 dalış noktasıyla yurt içi ve yurt dışından çok sayıda dalış tutkununu ağırlayan Ayvalık sahip olduğu kırmızı mercanlarla da ayrıcalıklı bir konumda bulunmaktadır. Yumuşak mercanlar Antalya kıyıları ve Saros Körfezinde 50m.den derin yerlerde bulunmakla beraber Ayvalık kıyılarında 20 metreden başlar 50m.ye kadar devam eder. Yumuşak kırmızı mercanların (*Corallium Rubrum*) bulunduğu alanlara eski ismi "*Gorgonia nobilis*'den dolayı Gorgonia Ormanları ismi verilmiştir. Ayvalık kıyılarında beyaz mercanlar olarak *Eunicella singularis* de bulunmaktadır.

Yöre doğal kaynakları olan dağ ve orman birlikteliğini turizm açısından değerlendirmiştir. Kazdağlarının doğal kaynak gücü bitki örtüsünden kaynaklanır, biyolojik çeşitliliği bilimsel açıdan çok önemlidir bununla ilgili olarak bilim insanlarının ilgisini yöreye çekmektedir. Yöre, bitki örtüsüyle ilgili olarak orman turizmi, botanik turizmi, ağaç turizmi (Kazdağı göknarı *Abiesnordmanniana* subsp. *equi-trojan*) ve endemik bitkiler turizmine uygundur, bölge ve ülke ölçüsünde rekabet gücüne sahiptir. Kazdağlarında "Misya Yürüyüş Yolları" projesiyle 4 yürüyüş rotası oluşturulmuştur. Kazdağlarının eteklerinde kurulan köyler de (Yeşilyurt, Adatepe, Nusratlı, Zeytinli, Tahtakuşlar, Mehmetalan, Küçükçetmi, Beyoba, Eski Güre, Çamlıbel, Kıraçoba, Arıklı) kırsal turizm açısından önemlidir.

Kazdağlarının bir ayrıcalığı da Edremit Körfezine hâkim konumudur. Edremit Körfezini bir sıradağ şeklinde kuzeyden kuşatan dağın körfeze hâkim alçak tepelerinin manzara seyir değeri yüksektir. Yöre bu değerini antik dönemlerde de kullanmış ve *Gargaran* tepesine bir sunak (*Zeus sunağı*) yapılmıştır. Bu tepe günü-

müzde körfezin en güzel manzara seyir yeri olarak kullanılmaktadır. Edremit'in kuzeydoğusunda Tavşantepe de (Ülkü Tepe) manzara seyir yeri olarak düzenlenmiştir.

Kazdağları su kaynaklarının çokluğuyla ünlüdür Homeros'un İlyada destanında ismi "*çok pınarlı İda*" olarak geçer (*Hom.Il.XX,215*). Jeolojik ve jeomorfolojik yapı, kış yağışlarının zeminin litolojik özelliklerinin uygun olduğu kesimlerde sızarak yeraltı su depolarını(akifer) oluşturmasını ve bunların uygun yerlerde yüzeye çıkarak bol debili kaynakları oluşturmasını sağlar(Cürebal&ark.,2012). Kaynakların oluşumunda genellikle kalker-şist kontaktı rol oynar. Şistler geçirimsiz taban kayaçlar rolünü üstlenirler bunlar topografyanın uygun olduğu yerlerde bol debili kaynaklar (eksürjans, resürjans, voklüz) halinde yüzeye çıkarlar(Cürebal&ark.2012). Pınarbaşı kaynakları, Subaşı kaynağı, Padişah pınarı, Gölcük pınarları gibi. Vadi içlerinde şelaleler yer alır(Sütüven şelalesi, Mıhlı şelalesi, Saklı şelale, Vallah şelalesi). Şelalelerin bir özelliği, halkın „böğet" adını verdiği aktığı yerde akarsu yataklarında aşınmayla oluşan „dev kazanı" şekilleridir. Bu küçük göletler yüzmek için ilgi görür bunlardan Gökbüvet bir efsaneyle ilgili olarak „Hasan Boğuldu" olarak adlandırılmıştır.

Su kaynakları çevresinin rekreasyon alanları olarak düzenlenmesi kırsal turizm açısından yöreyi çekici yapmaktadır. Dağdan kaynaklarını alan akarsular Edremit çayı Zeytinli çayı, Kızılkeçili çayı, Ihlamur dere, Güre çayı, Kuru dere, Manastır çayı, İskele dere, Şahin dere ve Mıhlı çayıdır. Yörede akarsuların bir özelliği yıl boyu su taşımalarıdır. Bu akarsular yağmur, kar suları ve yeraltı kaynaklarıyla beslenirler.

Kazdağlarında yetişen bazı otlar bitki çayları olarak ilgi görür ve turistlere satılarak yöresel gelir sağlar. Bunlar arasında Sarıkız çayı (*Sideritis trojana Ehrend*),yabani kekik(zahter otu), mor kekik, kandil çayı, karabaş otu, dağ kekiği, moş yaprağı(mentollü adaçayı),ısırgan otu çayı, kantaron çayı yer alır. Kazdağı Göknarının kozalakları yörede çaya karıştırılarak bir çeşit içecek yapılmaktadır

Jeomorfoturizm açısından yörenin önemli bir varlığı Şahinderesi Kanyonu'dur, 27km uzunluğunda olan bu kanyon Türkiye'nin geçilmesi zor kanyonlarından birisidir ve "kanyoning" adı verilen kanyon geçişleri için uygundur. Kanyonun Altınoluk Çam mahallesi yakınından başlayan şelaleye kadar olan kısmı rehbersiz olarak yürüyüş turlarında kullanılmaktadır. Jeomorfoturizmde bir ayrıcalık da Gömeç Kocadağ'da kaya anıt olarak kabul edebileceğimiz kaya şeklidir. Bu kayalık profili Atatürk'e benzediği için "Atatürk Kayalıkları" bilinir, Gömeç-Ayvalık karayolunda düzenlenen Atatürk Kayalıkları İzleme Noktasından izlenebilir. Misya Yürüyüş Yolları Projesi içinde düzenlenen yürüyüş rotasında Atatürk Kayalıkları yer almaktadır. Yörede volkanizmanın etkisi yüzeylenen püskürük kayaçlarda gö-

rülür. Bunlar bazı yerlerde tüf ve andezitler olarak görülürken Burhaniye doğusunda Kirtik köyünün 8km güneydoğusunda Sinekli yayla çevresinde granit ve granodioritler yaygındır (Efe&ark.2012). Burada granit blokları tor topoğrafyası oluşturmuştur(Efe&ark.2012). Bu topoğrafya jeomorfoturizm açısından kullanılabilir. Volkanizmanın eseri olan Badavut mevkiinde sarımsak taşı olarak bilinen andezit kayalıkları pembe rengi ve şekilleriyle jeomorfoturizmde ilgi çekmektedir.

Edremit Yöresinde hava kalitesi yüksektir, Altınoluk "oksijen deposu" olarak tanınır. Burada belirtilen havada kirletici gaz ve tozların olmamasından dolayı havanın temiz olmasıdır. Bunu sağlayan yörede yıl boyunca devam eden hava sirkülasyonudur. Bu sirkülasyonu Kazdağlarının oluşturduğu engel ve güneyde Midilli adası ve yöre arasında kalan boğazlar sağlamaktadır. Kazdağlarının kuzeyde oluşturduğu engel kuzeydoğu(poyraz) rüzgârının yöreye doğudan girmesini sağlar diğer taraftan poyraz Çanakkale Boğazı'ndan sonra Bozcaada ve Biga yarımadası arasına kanalize olur buradan Edremit Körfezine yönelir, Midilli adası ve Kazdağları arasında Müsellim Boğazı'ndan geçer ve Ayvalık ile Midilli arasındaki Dikili Körfezine yönelir. Güneydoğu (lodos) rüzgârları da güneydoğudan aynı yoldan kanalize olur. Bu sirkülasyon havadaki kirletici gaz ve tozları temizler. Bir diğer kaynak dağ ve deniz arasındaki yükseklik farkından oluşan meltem rüzgârlarıdır özellikle yaz mevsiminde esen meltem rüzgârları hava sirkülasyonunu devam ettirir(Efe & ark., 2013).

Ege Bölgesinde rüzgâr enerji santrali kurulması için en uygun üç yöre Edremit Yöresi, Bakırçay Yöresi ve İzmir-Urla Yöresidir. Rüzgâr enerji santralleri kurulması için 7m/sn veya daha yüksek rüzgâr hızları gerekmektedir.Edremit Yöresi'nde bu hız 7-8m/sn.ler arasındadır. Havran Çataldere'de rüzgâr enerji santrali kurulmuştur ve yöreye temiz enerji sağlar.

Yörede doğal varlıklar koruma altına alınarak rekabet gücü sağlanmaktadır. Kazdağlarında doğuda Zeytinliçay'a, kuzeyde su bölümü çizgisine, güneyde köylerin kuzey sınırına kadar uzanan alan 1994 yılında milli park olarak korunmaya alınmıştır. Narlı köy kuzeyinde Darıdere Tabiat Parkı kurulmuştur. Ayvalık önlerinde 22 adanın 19 u Ayvalık Adaları Tabiat Parkı olarak koruma altındadır. Ören Meydanı özellikle Sedir (*Cedrus libani*), Fıstık Çamı (*Pinus pinea*) ve Palamut Meşesi (*Quercus Sg*) gibi anıt ağaçlarıyla ilgi çeker, asırlık palamut meşesi ağaçları koruma altına alınarak "Yeşil Ören" kimliği güvence altına alınmıştır. Havran 16 adet çınar ağacı ve 10 adet palmiyeyi koruma altına alarak doğaya da önem verdiğini göstermiştir. Gömeç Ulubeyler köyünde Koca Çınar koruma altındadır.

Ayvalık tarihi, doğal ve kentsel değerlerini korumak için 1976 yılında "korunması gerekli doğal ve tarihi alan" kabul edilmiştir. 1994 yılında Ayvalık'ın koruma

amaçlı imar planında Ayvalık çevresinde tüm ada ve yarımadalar 1.derece doğal sit, Edremit –Ayvalık arasındaki zeytinlikler 1.derece doğal sit, Lale adası 2.derece doğal sit kabul edilmiştir.2019 yılında Badavut mevkii, biyolojik çeşitlilik, jeolojik ve peyzaj değeri açısından "kesin korunacak hassas alan" olarak tescil edilmiştir.

Yörenin doğal kaynaklarından çevre ormanlarda bol bulunan boyacılık ve dericilikte kullanılan meşe ağacının meyvesi palamut 1800 lü yıllardan 1950 li yıllara kadar Assos(Bahramkale) Limanından ihraç edilmiştir. Kıyıda palamut deposu olarak kullanılan taş kâgir binalar günümüzde otel olarak kullanılmaktadır.

Edremit Yöresinde Kültürel Kaynaklar ve Kullanımı

Yörelerin kültürel kaynakları yerleşime açıldığı çağlardan itibaren insanın bıraktığı izlerdir (yapı, inanç, mutfak kültürü vb.). Bu kaynaklar ne kadar zenginse ve korunmuşsa yörenin rekabet gücü artmaktadır. Yörenin yerleşim tarihinin en eski izleri Yontma Taş Devrine kadar gitmektedir. Havran'ın 8km güneydoğusunda İnönü Mağaralarından Kocaçal tepesinin güney yamacında Karanlık mağarada M.Ö 50 000 yılına ait kanıtlar yer alır. İlk Tunç Çağına ait (M.Ö.3000-2000) *Assos*'ta keramik parçaları bulunmuştur. Edremit Yöresi'nde kültürel peyzajda insan eliyle oluşturulan ilk yerleşme izleri Tunç Çağına ait höyüklerdir. Bunlar Edremit'in 4km batısında Kaz Dağları eteklerinde Yolören köyü(Araplar) yakınında Araplı Höyük, Madra çayı deltasında Yel değirmeni Tepe Höyük ve Höyücek Höyüğüdür.

Yerleşme tarihi konusunda yapılan kazılar arasında 1997 yılında Yeldeğirmeni Tepe Höyük'te kazılara başlanmış üstte Osmanlı Dönemi mezarlıktan sonra ilk Tunç Çağı kalıntılarına ulaşılmıştır(Kayan,2003) Bu çağa ait bir duvar, bina ve çömlekler bulunmuştur. Bu höyük 1992 yılında Altıova Höyük olarak 1.Derece Arkeolojik Sit olarak tescillenmiştir.

Yöre antik dönemdeki idari bölünmede *Troas*'ın ard ülkesi *Güney Troas* Bölgesinde yer almaktadır. Yörede günümüze kalıntıları kalan Güney *Troas* yerleşmeleri, körfezin kuzeyinde *Lekton* Burnu'ndan(Babakale) itibaren *Polymedion* (Asarlık), *Assos* (Behramkale), *Gargara, Antandros*(Yarmataş) kıyıdan içeride *Lamponion* (Kozludağ) ve dağlık alanda *Pionia* 'dır(Çaltıköy).*Gargar*a kenti denize yakın Zindantepe adı verilen bir düzlükte yer alır. Eski *Gargara* ise Çaltı köyünden ulaşılan bir tepe üzerindedir(Ocakkaya). *Eski Gargara* ve *Yeni Gargara* kentinden sadece sur kalıntıları kalmıştır. *Pionia* kenti için Çaltı köyü kuzeydoğusu gösterilmekle beraber yeri tam saptanmış değildir. *Lamponion* kıyıdan 2km içeride Kozlu köyü yakınında Asar Tepede kurulmuştur günümüze sur ve sarnıç kalıntıları gelmiştir. *Polymedion,* Koyunevi köyünün kıyısındadır, bu yerleşmeden Tunç Çağı başlarına ait keramik parçaları ve İlkçağ lahitleri bulunmuştur.

Assos kentinin limanı kıyıdadır kent ise 237m yükselen volkanik bir kaya bloğu üzerinde kurulmuştur. *Assos*'un kalıntıların günümüze kadar gelmesinin nedeni kuruluş yerinin güvenli oluşudur. *Antandros* körfezin kuzeyinde Altınoluk'un 2,5km doğusunda Kaletaşı tepesinin(Dervent Tepe) zirve ve batı yamaçlarında yer alır. Kazısı yapılan yamaç ev Anadolu'nun en iyi korunmuş Roma villasıdır. *Antandros* mozaikleri bize geçmiş doğal yaşam hakkında bilgi vermektedir. Soyu tükenen Anadolu parsı ve Şahinderesi kanyonunda göç sırasında konaklayarak Yunanistan'a geçen ve ilaçlama nedeniyle göç yollarını değiştiren "tahtalı kuşu(yabani güvercinler)(*Columba palumbus*) mozaiklerde yer almaktadır.

Attramytion kentinin kuruluş yeri olarak istilâlara açık konumdadır. Kalıntıları Burhaniye'nin 2km batısında Karataş mevkiinde Ören Tepe ve çevresinde yer alır. Bizans Döneminde çok fazla istilâ gördüğü için kıyıdan 8 km içerideki yerine 1090 yılında taşınmış burası günümüzde Edremit olarak gelişme göstermiştir. *Attramytion* dan yüzeyde çok fazla kalıntı kalmamıştır, bu antik kentte kazılar devam etmektedir. Akçay mevkiinde yer alan ismi *Chrsa* ve *Killa* olarak bilinen yerleşmeden kalıntı kalmamıştır. Yörede antik çağın önemli kenti *Thebai* kentinin Havran Tepeoba köyü mevkiinde olduğu sanılmaktadır bu yerleşmeden kalıntı kalmamıştır. Üzerinde Kız Çiftliği (Gömeç) adlı yapı bulunan *Chistere* kenti kendi çağında seller yüzünden önemini kaybetmiştir. Antik dönemde *Kydonia* yerleşimi Ayvalık kentiyle günümüze kadar gelmiştir. Adalardan Nesos Adasında(Cunda Adası) *Neso,* Çıplak Adada *Chalkis* ve Büyük Maden adasında *Pordoselene* yerleşmeleri geçen yüzyıllarda yok olmuş çok az kalıntı bulunabilmiştir.

Yörede tanrılaştırılmış doğa ve bereket inancında tapınak yerine kaya sunakları yer alır. Bu inancın izleri Burhaniye çevresinde görülür. Deliklitaş Kaya Sunağı, Hisar Kalesi ve sunağı, Duvanlı Kaya(Dualı Kaya), Merdivenli Kayalar, Dedekaya, Asarkaya ve Şifalı su gibi. Küçükkuyu'ya 3km uzaklıkta yamaçta *Zeus Sunağı* bulunur. Mitolojide *Zeus* Troyalılar ve Akhalar arasındaki savaşı buradan izlemiştir. Sunağın altında içinde su bulunan sarnıca *Zeus mağarası* denir.

Yörenin Roma Dönemine ait kalıntısı bir su kemeridir. Burhaniye 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Kızıklı köyü yolundaki Roma dönemi su kemeri nedeniyle *Kemer* adı ile anılmıştır. Yörede bir Bizans kalesinin burç kalıntıları Burhaniye'nin güneybatısında Hisar tepe üzerindedir. Şahinderesi kanyonunu girişinde tepede kalıntıları bulunan Şahin Kale, Arap akınlarına karşı korunmak için *Antandro*s halkı tarafından Bizans Döneminde yapılmıştır(M.S 7yy.).

Yörenin rekabette en önemli zenginliği kültürel çeşitliliğidir. Kültürel çeşitlilik ilk olarak adalardan gelerek kıyıda yerli halkın yanında yerleşme kuran Miletlilerle başlamıştır. Helen kültürü, Roma kültürü, Bizans kültürü ve Türk kültürüyle gelişen yerleşmede son göç hareketi Rumların mübadele ile gitmeleri ve Midilli, Girit

ve Makedonya'dan Türklerin gelmesidir. Yörede siyasi nedenlerle yapılan zorunlu göçlerle sosyal yapı değişince kültürel yapı da değişmiş ve göçle gelenlerle kültürel etkileşim olmuş, bu etkileşim en çok Ayvalık'ta görülmüştür. Kültürel etkileşim yerleşmenin isminde görülebilir. Ayvalık'ın bilinen ilk ismi olan *Kidonie*'nin bir tür yabani ayva anlamına gelen *Kidonia Vulgaris*'ten gelmiş olduğu düşünülüyor. Türkler Döneminde aynı anlamda Aivali(Ayvalık) olarak adlandırılmıştır.

Yörede kültürler arası etkileşimi zeytincilikte görebiliriz. Ege Bölgesinde ve yörede M.Ö.6.yüzyıldan itibaren yer alan zeytincilik (zeytinyağı vb.) kültürler arası etkileşimle günümüze kadar gelmiştir. Zeytinyağı ve sabun imalatı yörede Roma ve Bizans Döneminde bulunmaktadır. Kültürel etkileşimi mübadeleden sonra görmekteyiz.20.yüzyıl başında adalardan gelenlerle yörede zeytin, zeytinyağı ve sabun üretimi artmıştır. Mübadele ile zeytinciliği getiren ailelerin soy isimleri Türkiye'nin ünlü zeytinyağı markalarında yaşamaktadır. Komili zeytinyağı markası Midilli Adası Komi köyünden göç eden aileden gelmektedir. (Efe&ark.,2013). Sezai Ömer Madra'nın ailesi de Midilli Adasından mübadele ile gelmiştir. Soyadını Madra çayından alan aile Ayvalık'ta fabrika kurarak zeytinyağında ünlü bir marka yaratmıştır (Efe&ark.,2013).

Yöre Beylikler Döneminden itibaren tarihsel miras sayılabilecek konut, kale, kervansaray ve köprülerini tarihsel turizm içinde değerlendirmektedir. Yörenin kültürel peyzajında kıyının en büyük yerleşmesi **Ayvalık**'tır. Ayvalık zengin kültür tarihini kentsel rekabette kullanmaktadır. Ayvalık'ta çok sayıda kilise ve manastır bulunmaktadır(Taksiyarhis Kilisesi, Hagia Triada Kilisesi, Faneromeni (Ayazma) Kilisesi, Portaitissa Kilisesi, Profitis İlias Kilisesi). Aya Yorgi(Çınarlı Cami), Agia İanni(Saatli Cami), Kato Panagia (Hayrettin Paşa Camisi) kiliseleri cami olmuştur. Hamidiye Camisi Osmanlılar Döneminde yaptırılmıştır. Ayvalık Adalarından Alibey Adası'nda Taksiyarkin Kilisesi, Papagia Kilisesi yer alır, Tavuk Ada, Tımarhane Adası ve Güvercin Adasında manastırlar bulunur.

Ayvalığın sahip olduğu kültürel çeşitlilik ve farklılıklara karşı hoşgörülü kent olması yaratıcı insanları, mimarları ve şirketleri de bu kente çekmektedir. Türkiye'de önemli şirketler tarihi yapıların onarımını üstlenmiş durumdadır. Koç Holding tarafından Cunda Adası'nın tarihi Yel Değirmeni ve kilise onarılarak **Sevim ve Necdet Kent Kitaplığı** olarak hizmet vermektedir. Taksiyarhis Kilisesi de onarılarak Ayvalık Rahmi M.Koç Müzesi olmuştur

Ayvalık kentine rekabet gücü sağlayan bir diğer konu yerleşmenin tarihsel konutlarını bütün olarak korumasıdır. Ayvalık'taki taş evler "Rum Evi" olarak adlandırılır fakat bunlar Rum Mimarisi değil Ayvalık'a özgü olan Neo-Klasik tarzdır.1800lü yılların sonu 1900lü yılların başına ait Ayvalık Sarımsak taşının kullanılmasıyla oluşan ve Ayvalık'a özgü bir sentezdir. Bu nedenle "Ayvalık Ev-

leri" olarak adlandırılır. Üst katları ahşap çatkıdır ve Anadolu'da çok kullanılan bir yöntemdir. Ayvalık evlerinin kapıları el işçiliğinin özgün örnekleridir. Ziller, tokmaklar, kulplar özel anlamları olan kültürel mirastır.

Edremit kıyıdan içeride kurulmuş olmakla beraber kıyıda büyük bir mahalle olarak Akçay yer alır(şekil 2) Kıyı çoğunlukla yazlık konutlarla kaplanarak yerleşmeye açılırken kıyıdan içeride olan Edremit tarihsel yapısını korumuştur ve kültürel kaynaklarını ön plana çıkararak turizmden pay almaya çalışmaktadır. Edremit'in tarihsel bir zenginliği Selçuklu Dönemi tarihine sahip olmasıdır. 1231 yılında Edremit'i fetheden Selçuklu komutanı Yusuf Sinan tarafından Kurşunlu Cami yaptırılmıştır. Edremit'te Hacı Kabakçı Evi, Evliya Zade İhsan Bey Evi, Hacı İsmail Seyvan Evi gibi tarihi evler korunmaya alınmıştır.

Şekil 2.Edremit, Havran ve Burhaniye'nin Konumu

Burhaniye kıyıdan 4km içeridedir. Kıyıda iskelenin bulunduğu yerde bulunan Ören ilk olarak turizmde gelişmeye başlamıştır. Günümüzde Burhaniye'nin kıyıda diğer üç mahallesi İskele mahallesi, Bahçelievler ve Öğretmenevleri mahalleleridir. Burhaniye kıyıdaki mahalleleriyle turizmde yerini alırken iç kısımda kent merkezindeki tarihi yapıları ve müzelerle kültür turizminde yer almaktadır. Burhaniye'de tarihsel yapılar arasında Osmanlı Dönemi camileri yer alır.(Mehmedemin Ağa Cami, Hanay Cami, Hasanağa Cami, Hacıahmet Cami, Koca Cami). Burhaniye'nin ilk kuruluş yeri olan Taylıevi köyünde Anadolu Selçuklu mezarlığı da tarihsel bir ortamdır. Burhaniye Şahinler köyünde 1893 yılında yapılan Resimli Caminin kültürel açıdan özelliği içindeki resimlerin yörede yetişen ürünleri(üzüm, kavun) ve ağaçları(incir, servi) resmetmesidir. İnşaatın Türk işçilerle birlikte Edremit'ten getirilen Bulgar işçiler ve iç süslemelerinin Rum ressam tarafından yapılmasıyla kültürel açıdan ayrı bir yeri vardır.

Edremit, Burhaniye ve Ayvalık Edremit Körfezi'nin kıyılarında deniz turizminde rekabet içindedir. Tarihi Bizans'a kadar inen **Havran** içeride kurulan ve kıyıda mahallesi olmayan bir yerleşmedir. Bu açıdan Havran turizmde kültürünü ön plana çıkarmaya çalışmakta tarihi konutlarını koruyarak tarihsel turizmde yer almaktadır. Havran 99 adet konutunu korumaya almıştır.Ayrıca 3 resmi daire binası, 3 adet yağ fabrikası da koruma altındadır.

Gömeç 16.yüzyılda Yüzyılda Ballıbahçe mevkiinde Ağaköy adıyla ile kurulmuş, daha sonra bu günkü yerine taşınarak Emrutabat adını almış bu ad zamanla Armutova'ya dönüşmüştür. Merkezde arıcılık yapıldığından, merkeze bal peteği anlamına gelen "Gömeç" adı verilmiştir. Gömeç Belediye Binası tarihi yapı özelliğindedir 1908 yılında inşa edilmiştir. Kıyıdan 3km içeride kurulan Gömeç'in kıyısında 1980li yılların sonunda yapılaşma başlamıştır. Tarihsel olarak Kız Çiftliği adı verilen çiftliğin 1800 lü yıllara uzanan tarihi bir hikâyesi vardır. Çiftliğin üzerinde kurulduğu höyüğün antik olarak *Chistere* olduğu düşünülmektedir.

Yörenin konut mimarisinde antik döneme ait kalıntılar sadece temellerden ibarettir. Edremit ve Burhaniye'de korunmuş Osmanlı sivil mimarisi olmakla beraber Ayvalık ve Cunda adasında 2100 adet neo-klasik Rum yapısı bulunmaktadır bu sayı Türkiye için aynı yerleşmede bulunan en yüksek rakamdır. Altınoluk'ta Osmanlı ve Rum mimarisi bir arada bulunmaktadır(Abdullah Efendi Konağı). Altınoluk'un eski köy yerleşimi kuzeyindeki tepede 1927 yılına kadar adı "Papazlık" olan Çam mahallesidir, 1994 yılında kentsel sit ilan edilmiş ve 36 yapı tescil edilmiştir. Gömeç'in Karaağaç beldesinde ahşap kepenkli taş evler bulunmaktadır, Rükzan Hanım Palmiyeli konağı da tarihi evler arasında yer alır.

Yerleşmeler arasındaki rekabet sadece kentler arasında değildir, küçük yerleşmeler de bu rekabete katılmaktadır. Kültürel rekabette **Tahtakuşlar** köyünün ayrı bir önemi bulunmaktadır. Oğuz boylarından birisi olan "Ağaç Eri" lerin göçü Hazar Denizi kuzeyi, Horasan, Irak'tan Toros dağlarına gelmiştir. Tahta işlemede ustalıkları nedeniyle onlara "Tahtacı Türkmenleri" kısaca "Tahtacılar" adı verilmiş, gemi yapımı için Kazdağlarına göç ettirilmişlerdir. Midilli adası alınırken kullanılan gemileri de onlar yapmıştır. Yerleşik düzene geçtikten sonra kurdukları köylerden birisine Kuşlar Bayırı ismini vermişler ve köyün ismi 1948 yılında Tahtakuşlar olarak değiştirilmiştir.

Küçükkuyuya 3km uzaklıktaki Yeşilyurt(Büyük Çetmi) köyü taş evleri ve sokaklarıyla ünlüdür. Rum ve Türklerin birlikte yaşadığı bu köyde her iki kültürün izleri olarak Rum taş evleri, kilise ve cami bir arada yaşamaktadır. Adatepe köyü de taş evleriyle ünlüdür burada evler dışarıdan gelenler tarafından satın alınmış ve restore edilmiştir.

Kaleli yerleşmeler diğer yerleşmelere göre ayrıcalıklı bir konuma sahiptir Bu rekabete **Babakale** bütünüyle korunan kalesiyle katılmaktadır(Foto 1) Körfezin batı ucunda Bababurnu'ndaki kale(Hırzü-ül Bahr Kalesi) Kaymak Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır(18.yüzyıl başı). Babakale'de Osmanlı Dönemine ait diğer yapılar Babakale Cami, çeşmeler ve hamamdır. Babakale'de 600 yıldır korunarak günümüze gelen bir el sanatı bulunmaktadır. Kale'nin yapımıyla yerleşime açılan Babakale'ye Kazakistan'dan gelen ustalar yerleşerek kılıç ve kama üretmişlerdir. Torunları "yadigâr" adı verilen bıçakları bu kılıç ve kamaların birebir özelliğinde üretmektedirler.

Foto1.Babakale

Tarihsel özelliği olan iki yerleşme **Altınova** ve **Küçükköy'**dür. Fatih Sultan Mehmet, Midilli Adasının fethi sırasında Bursa üzerinden kara yoluyla Edremit Körfezine inmiş, buradan Ayazmend'e (Altınova) gelmiş, bir harp gemisiyle Midilli Adasına geçmiş tekrar Ayazmend'e dönmüştür (Uzunçarşılı,1988). Fetih sırasında kıyıda yeniçeriler için bir oba kurulmuş ve obanın yerine Rumlar yerleşince adı Yeniçarohori (Yeniçeriler köyü)olmuştur. Günümüzde ismi **Küçükköy** olarak değiştirilmiştir. Her iki yerleşme bu tarihsel olayı turizmde kullanabilir.

400 adet taş evin olduğu Küçükköy tarihi evleri, sanat galerileri, tasarım butikleri, gurme restoranları ile farklılık yaratmış, sanat ve tasarım köyü olmuştur. Bu köy yenilenebilir enerji kullanan, insanların iyi beslenebildiği, temiz suyu olan, iyi eğitim verilen "akıllı köy"(smart köy) olma yolundadır.

Behramköy'ün (Behramkale) özelliği antik *Assos* kenti kalıntılarının üstüne kurulmuş olmasıdır. Türk Döneminde *Assos* surlarının içine yerleşilmiş köyün ismi de Bizans dönemi ismi *Makhram*'dan gelerek Behramkale olmuştur köy yaklaşık 3000 yıllık bir yerleşme tarihine sahiptir. Bu açıdan diğer yerleşmelerle yö-

rede rekabet edebilecek tek yerleşmedir. *Assos* kenti taşları Behramkale evlerine özenle yerleştirilerek ortak bir yaşam oluşturmuş ve yaşamaya devam etmiştir. Antik *Assos* limanı yanında bir tersane kalıntısı bulunmaktadır. Osmanlı Döneminde ise kadırga yapımı (tersanecilik) yer aldığı bilinmektedir. Behramkale'de 1.Murat tarafından 14.yy.da yaptırılan Hüdavendigar Cami içinde yer alan Kadırga resimleri bu imalatla ilgili olmalıdır. Midilli Adası donanmanın merkez üssü olduktan sonra savaşa giden kadırgalardan hasarlı olanlar *Assos*'un doğusundaki koya getirilerek tamir olmuştur bu nedenle koyun ismi Kadırga Koyu'dur.

Anıtsal tek yapılar arasında Ayvacık'tan Behramkale'ye giden eski yol üzerinde, Behramkale'ye 1km uzaklıkta, Tuzla Çayı üzerine 14.yüzyılda inşa edilen bir köprü yer alır(Hüdavendigar Köprüsü). Ceneviz Köprüsü Mıhlı Çayı vadisinde "Yağcı Yolu" olarak adlandırılan tarihi yol üzerindedir.

Yöreler arası rekabette en önemli konu kültürel mirasın korunmasıdır. Kültürel miras açık hava müzelerinde değerlendirildiği gibi en önemli koruma şekli müzelerdir. Yöre bu açıdan müzeler kurarak kültürünü korumaya çalışmaktadır. Yörenin antik dönem tarihi zengin olmakla beraber antik kalıntı fazla değildir. En fazla antik kalıntıya sahip *Assos* kenti açık hava müzesi olarak gezilmektedir. Gömeç arkeolojik buluntularını parkında sergilemektedir.

Etnografya müzeleri kültür tarihini en güzel sergileyen müzelerdir. Edremit'e 17km uzaklıktaki Tahtakuşlar Köyü Alevi kültürünün korunduğu bir köydür. Köyde özel olarak kurulan etnografya müzesinde yöresel kıyafetler, yörük kültürünün günlük kullanım eşyaları, Kaz Dağlarının bitkileri sergilenmektedir (**Alibey Kudar Etnografya Galerisi**). Edremit'te Ayşe Sıdıka Erke Etnografya Müzesi kurulmuştur. Müze 18.yy.-19.yy.Edremit ev yaşamına ilişkin geleneksel el sanatlarının ve bununla bezenmiş eşyalar ile giysilerinin sergilendiği bir Edremit Evi'dir. Yöre halkının katkıları sonucu müze kimliği oluşmuştur. Zemin katta Kuvâ-yi Milliye dönemini yansıtan, Kurtuluş Savaşı'na ait silahlar, eşya ve resimler yer almaktadır. Aynı zamanda müzede Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserleri bulunmaktadır. Edremit'te bir dönem yaşayan ve eserlerinde yöreye atıfta bulunan Sabahattin Ali'nin Evi müze olacaktır.

Havran'da Hocazade Abdurrahim Efendi tarafından 1912 yılında yaptırılan 3 katlı konak ilk olarak etnografya müzesi olmuş ve sonra kent müzesi şekline getirilmiştir. Atatürk'ün Havran'a gelerek Koca Seyit ile buluştuğu Terzizâde Sadettin Bey (Özaydınlar) Konağı Atatürk Müzesi olacaktır. Kuvâ-yi Milliye Teşkilatı 15 Eylül 1919 da Burhaniye 'de kurulmuştur. Burhaniye'de Kurtuluş Savaşı esnasında Kuvâ-yi Milliye Hareketinin karargâh yeri olarak görev yapan bina onarılarak Burhaniye Kuvâ-yi Milliye Müzesi düzenlenmiştir. Müzenin ilk katı arkeolojik eserlere, ikinci katı ise etnografya bölümüdür. Koca Seyit köyünde Koca Seyit

Anıtı ve Müzesi yer alır. Gömeç'in Karaağaç Beldesi'nde Kurtuluş Savaşında Ali Çetinkaya'nın karargâhı olan Belediye Binası Ali Çetinkaya Müzesi olarak düzenlenmiştir. Cunda Adasında **Taksiyarhis Kilisesi,** bugün Rahmi Koç Müzesi adıyla oyuncaklardan buharlı modellere, bebek arabalarından zaman ölçüm aletlerine uzanan geniş koleksiyonuyla müze olmuştur.

Yörenin endüstri mirası arasında zeytinyağı fabrikaları yer almaktadır. 19.yüzyıl sonlarında buharlı sistemle yüksek bacalı zeytinyağı fabrikaları kurulmaya başlanmıştır. Ayvalık'ta 1972 yılında hazırlanan imar planı gereğince Ayvalık kent merkezindeki zeytinyağı fabrikalarının kent dışına taşınması belirlenmiştir (Uçar,2014). Bu nedenle kent içinde zeytinyağı fabrikaları boş kalmış veya başka işlevler verilmiştir. Ayvalık Zeytinyağı Analiz laboratuvarının bulunduğu tarihi binanın bir bölümü Ticaret Tarihi Galerisi olarak düzenlenmiştir. Burada Ayvalık ticaret tarihi, metinler, görseller ve objelerle anlatılmaktadır. Ayvalık endüstri mirası olarak tarihi zeytinyağı fabrikalarını korumaktadır. Ayvalık ve Edremit Körfezi kıyı kesiminde inşa edilen 19. Yüzyıl mimarisini yansıtan zeytinyağı fabrikaları ve sabunhaneler "endüstri mirası" olarak kabul edilmektedir.Bu fabrikaların özellikle Ayvalık'ta 15m.lik tuğla bacaları kentin siluetini şekillendirmektedir. Yörede tarihi zeytinyağı fabrikaları müze olarak değerlendirilir. Ayvalık'ta **Zeytinyağı Fabrika-Müzesi**'nde eski zeytinyağı presleri, zeytin toplama aletleri, taşıma ve saklama kapları sergilenmektedir. Küçükkuyu'da 2001 yılında açılan Adatepe Zeytinyağı Müzesi'nde zeytin, zeytinyağı ve sabun üretimine ilişkin çeşitli araçlar sergilenmektedir. Edremit'te Evren Ertür Tarihi Zeytinyağı Aletleri Müzesi açılmıştır.

Yörenin kültüründe önemli bir gelişme felsefe kültürü açısından ünlü filozof Aristoteles'in(Aristo) *Assos* kentine gelerek 3 yıl ders vermesidir(M.Ö.348-345). Aristoteles bu kentte felsefe okulu kurmuş ve filozoflar yetiştirmiştir. Aristoteles'in *Assos*'ta bulunması ve kenti bir eğitim merkezi durumuna getirmesi ayıca zooloji, botanik ve biyoloji konularında araştırma yapması yörenin çağının kültürüne önemli bir katkıdır. Yörede Hristiyanlık tarihi açısından önemli bir olay St.Loukas ve St.Paulos'un Assos'ta buluşması ve buradan onunla Midilli Adasına geçmesidir *(İncil Resullerin İşleri, Bölüm XX, 13-14.).*Yörenin kültür tarihinde Ayvalık'ta 1803 yılında Ayvalık Akademisinin kurulması yer alır. Burada felsefe, filoloji, mantık, fizik, matematik dersleri verilmiştir böylece Ayvalık bir eğitim merkezi olmuştur.

Kültürel rekabette mitler, efsaneler ve bunların mekânlarının da yeri bulunmaktadır. Turizmde ülkeler mit ve efsanelerini turizm destinasyonlarına ilave etmektedir. Anadolu, Helen(Eski Yunan), Roma mitleri ve Türk efsaneleri açısından zengindir. Helen ve Roma mitleri çok tanrılı dönemde tanrı, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgilidir. Bu mitlerin geçtiği mekânlar turistlerin çok ilgisini çekmekte-

dir. Bu açıdan yörede Antik Dönemde ismi *İda dağı* olan Kaz Dağları önemlidir, mitolojide Tanrı *Zeus*'un yaşadığı yerdir ona kurban sunulan *Zeus Sunağı* Küçükkuyu arkasındaki tepededir. 2004 den itibaren Küçükkuyu'da *Zeus* Kültür ve Sanat Festivali yapılmaktadır. Yörenin mitolojide bir diğer önemi Vergillius'un Aenas Destanı'yla ilgilidir, bu destan, çok sayıda Rönesans ressamı tarafından konu edilmiştir. Destanda *Troya* savaşta düşünce komutan *Aenas* sırtında babası elinde oğlu ve arkadaşlarıyla Kaz Dağlarını aşarak *Troya*'dan *Antandros*'a gelir, Kaz Dağlarının kerestesinden yaptıkları 20 gemiyle İtalya'da Castro kıyısında karaya çıkar Roma yakınında Lavinium kentini kurar. Roma'nın kuruluşunu Anadolu'ya dayandıran bu efsane tanıtılırsa yöreyi önemli bir turizm destinasyonu yapacaktır. 2010 yılında Ayvalık Lale Adası'nda *Porsedelene* kentine ait olan kurdun emzirdiği *Romus* ve *Romulus* kabartmasının bulunması da önemlidir. (2013 de bu kabartma yok olmuştur). *Antandros* kazı ekibi bu efsaneyi canlandıracak bir proje hazırlamıştır. *Antandros*'tan başlayıp İtalya'da sona eren yolculuk, aynı tip gemiler inşa ederek yeniden canlandırılacaktır. *Aenas*'ın *Troya*'dan *Antandros*'a geldiği 23,5km. lik yol *Aenas Yolu* olarak adlandırılmıştır. *Antandros*'la ilgili bir başka mit "Üç Güzeller Yarışması "olarak bilinen Dünyanın ilk güzellik yarışmasının kentin arkasındaki tepede (*Alexandreia Dağı*) yapılmış olmasıdır.

Gerçek kahramanlar da rekabet gücü kaynağıdır. 1. Dünya Savaşında Çanakkale cephesinde 275kg top mermisini sırtında taşıyarak 18 Mart 1915 de Ocean zırhlı gemisini batıran Onbaşı Seyit Çabuk Havran'ın Manastır(Çamlık) köyü günümüzdeki ismiyle Kocaseyit Köyü'ndendir. İsmi yörenin hava limanına verilmiştir (Balıkesir Onbaşı Koca Seyit Hava Limanı). Taylı Bey yörenin önemli bir tarihsel kişiliğidir, Selçuklular onun eşliğinde yöreye gelmiş ve bir oba kurmuşlar ve daha sonra Burhaniye'nin olduğu yere inmişlerdir. Taylıevi köyü Selçuklu mezarlığında bir dikilitaşın Taylı Bey'in mezarı olduğu sanılıyor. Malazgirt Savaşından sonra Anadolu'ya yayılan Türkmenler yöreye Eybek Bey eşliğinde gelmişlerdir. Havran Dağı kuzeyindeki Eybek Dağı ismini bu komutandan alır.

Kazdağları'na 13.yy.dan itibaren Türk boyları yerleşmiş, Orta Asya'da Şaman ayinleri sırasında Göktanrı Ülgen' e sunulan kurbanları Tanrıya götüren yaban kazına atfen İda olan dağın ismini Kazdağı olarak değiştirmişlerdir. Dağda çok sayıda yatır olarak kutsallaştırılmış mekân bulunur, Sarıkız Tepe'de Sarıkız Türbesi bunlardan birisidir. Sarıkız efsanesi yörede çok ünlüdür her yıl Ağustos ayında anısına dağda etkinlik düzenlenmektedir. Hasan ve Emine'nin aşkını anlatan efsanenin geçtiği göl Hasan Boğuldu gölü olarak yürüyüş turlarında ilgi görür çevresi hediyelik yöresel ürünlerin satıldığı turistik mekân olmuştur.

Simgeler ve marka ürünler yörelerin tanıtımı ve farklılığını vurgulaması için önemlidir. Ören'de kalıntıları bulunan *Attramytion* kentinin M.Ö IV.yy. sikkeleri

üzerinde *Pegasus (*kanatlı at) 300 yıl kentin sembolü olarak kullanılmıştır (Çakır&arkd.,2012). Dürüstlük, alçak gönüllülük ve şiirsel ilhamın simgesi olarak bilinir. *Pegasus* Ören'in simgesi olarak kabul edilmiş ve bir *Pegasus* heykeli gezi yoluna dikilmiştir.

Yörelerin rekabet gücünde mutfak kültürü ön plana çıkmaktadır. Edremit, Burhaniye, Ayvalık ve Gömeç ilçelerinin mutfak kültürü yörede mübadeleye kadar yaşayan Rumların, Girit, Midilli ve Sakız adalarından ve Balkanlardan mübadele ile gelerek, yöreye yerleşen Türkmenlerin mutfak kültürüdür. Yöreye mübadele ile gelenler yüzlerce yıl süren yaşam sonucu edindikleri yeni bir mutfak kültürünü yöreye getirmişlerdir. Rum ve Türk mutfak kültürü o kadar karışmıştır ki bazı yemeklerin ve tatlıların kendi kültürlerine ait olduğu konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Yöre mutfağında coğrafyanın etkisi yemeklerin ana malzemesinde görülür. Kıyıda Ege'nin deniz ürünleri (deniz kestanesi, papalina, kalamar, ahtapot) mutfakta yer alır. Ege Bölgesinin otları (ebegümeci, acıfiliz, arapsaçı, hardal otu, turp otu, karahindiba, ısırgan otu, şevketi bostan /akkız, gelincik, bambul, mühliye, kazayağı, kuzukulağı, labada sinir oyu sarmaşık semizotu, silcan, su teresi, yabani pazı, yabani kuşkonmaz/köremez otu, tarla börülcesi, deniz börülcesi,) mezeler, otlu köfteler ve ot yemekleri olarak yer almaktadır.

Ayvalık mutfağında ünlü damla sakızlı ürünler (damla sakızlı kurabiye, sakızlı dondurma)için damla sakızı(mastika) Sakız Adası'ndan getirtilir. Türkler bu ürünle Sakız Adası Osmanlılara geçince tanışmıştır. Koruk suyu üzüm koruğundan elde edilen yöresel bir içecektir, olgunlaşmamış üzümler ezilip suyu çıkarılarak yapılır. Yöre mutfağının baş ürünü zeytinden elde edilen zeytinyağıdır. Zeytinyağı bütün yemeklerde kullanılır ayrıca zeytin reçeli, zeytinli baklava vb. yer alır.

İç kısımlar ile kıyı mutfağı birbirinden farklıdır. İç kısımlarda dağlık alanlarda yer alan fıstık ağaçlarının bir ürünü olarak çam fıstığı mutfağın özel bir lezzetidir. Çam fıstığı bal ile karıştırılıp helva yapılır, şura dolmasına (kaburga), zeytinyağlı dolmalara çam fıstığı konur. Bir meze olan tarator da eskiden çam fıstığı ile yapılırdı günümüzde çok pahalı olduğu için cevizle yapılmaktadır. İç kısımlardaki köylerde nohut çok kullanılır(nohutlu tepsi mantısı, nohutlu börek, vb.).Yörenin en ünlü yemeği Ayvalık tostunun aslı nohut mayasından yapılan ekmektir. Yörede özellikle Ayvalık, gastronomi turizminde yer almakta lokantalar geleneksel yemeklere yer vermektedir. Ayvalık "lezzetin kenti" olarak tanınmıştır ve her yıl Yemek Şenliği düzenlenir.

Doğa- İnsan İlişkisi ve Rekabet Gücü

Doğa ve insan arasındaki ilişkiler yörelerin rekabet gücünü azaltmakta veya artırmaktadır. Doğanın kültür üzerinde antik dönemlerde olumsuz etkisi olmuştur. Doğanın kültüre ilk etkisi Madra çayının kıyıyı 2-3 km. ilerletmesi 8-10 m. kadar alüvyon biriktirerek kültür kalıntılarını alüvyon altında bırakmasıdır (Kayan,2003). Günümüzden 7000 yıl önce deniz Yeni Yeldeğirmeni Tepe Höyüğün doğusuna kadar 2,5-3 km. kadar sokulmuştur (Vardar&Öner,2007). Burada doğa-insan ilişkisinde bu sefer insan doğayı etkilemiştir. 1998 yılında tamamlanan Madra Barajı kıyıya tortu taşınmasını azaltmış denizin aşındırma gücü ön plana çıkmış ve kıyı erozyonu gelişmiştir (Soykan,1997;Vardar&Öner,2017).

Şekil 3. Altınova Kıyı Oku ve Dalgakıranlar

Günümüzde doğanın olumsuz etkisi kıyı oku üzerinde görülmektedir. İskele mevkiinde 2 km. uzunluğundaki kıyı oku yörede Kum Ada olarak bilinmektedir, karadan yapılan bir köprüyle plaj olarak kullanılmaktadır. Kıyı erozyonu kıyı okunu etkileyerek orta kesimde parçalamış ve kıyı okunun boyu kısalmıştır, Altınova kıyısında kumsalın gerilemesi yazlık konutları tehdit eder duruma gelmiştir.2007 yılından itibaren kıyı açığına dalgaların etkisini azaltmak için ayrık dalgakıranlar yapılmaya başlanmıştır (şekil 3).

Doğanın gücünü depremlerin kentler üzerindeki yıkım etkisi olarak görmekteyiz. Yörenin tektonik açıdan bir dezavantajı körfezin kıyılarının iki aktif fay hattı üzerinde bulunmasıdır. Bu faylar Edremit Körfezi kuzey kıyısında Edremit-Baba-

kale arasında ve güneyde Ayvalık-Dikili arasındadır. Edremit Körfezi Ege graben sistemi içinde en kuzeyde yer alır. Ege graben sisteminin Edremit Körfezini içine alan kuzey kesimi, Kuzey Anadolu fayı ile Batı Anadolu'daki çekme rejimin etkisi altında bulunmaktadır. Edremit Körfezi boyunca Kazdağ masifi yükselerek körfez çökmektedir. Bu çökme tektoniği nedeniyle yörede çok sayıda deprem olmuştur. Antik dönem depremleri hakkında hasarları ancak yıkıntılardan öğrenebiliyoruz yakın deprem hasarları için kayıtlar mevcuttur. Yörenin yakın tarihli en büyük depremi 1944 yılında 6.9 büyüklüğündedir(06.10.1944). Yörede her yerde hissedilen bu depremde Ayvalık'ta 5500 bina yıkılmış ve kentin kuzeyinde konutları hasar görenler için yeni binalar yapılmış ve yerleşme kuzeye doğru gelişmeye başlamıştır (Kocadağlı,2011). 1952 yılında tekrar yeni bir deprem olmuş bu iki yakın tarihli deprem halkı çok tedirgin etmiştir. Bu depremlerde en büyük hasar kıyılardadır buna rağmen Kaz Dağları eteklerindeki köylerden Küçükçetmi, Yeşilyurt ve Adatepe köyleri kıyıda ortak iskeleleri olan yere taşınmış bu yerleşme Küçükkuyu olarak gelişmiştir. Dağ köylerinin kıyıya taşınmasının asıl nedeni kıyıdan geçen yola doğru bir yer değiştirmedir. Dağ köylerinin boşalmasıyla 1980'li yıllarda başka şehirlerden gelenler bu boş evleri satın alarak onarmışlar ve bu köyler kırsal turizme açılmıştır. Yörede deprem risk faktörü uygun yönetilmelidir, turizme bağlı olarak Altınoluk, Edremit'in kıyısında Akçay ve Burhaniye kıyısında yazlık konutların yapılması deprem açısından risklidir.

Yörenin fay hattı üzerinde olmasının olumlu bir etkisi sıcak su kaynaklarının varlığıdır (Güre, Bostancı, Küçük Çetmi, Külcüler, Tuzla, Hıdırlar).Güre *Aystra* adıyla kaplıca kenti olarak ünlüydü sıcak su kaynağı Roma ve Bizans Döneminde de kullanılmış kullanımı günümüze kadar gelmiştir, Roma hamam kalıntısı bulunmaktadır.

Yörede insanın kültürel miras olumsuz etkileri olmuştur. . Yeni Yeldeğirmeni Tepe Höyük yanından geçen yol ve üzerine yapılan duvarla tahrip edilmiştir. Höyüğün batı kesimi tarım amaçlı düzleştirilmiştir. Osmanlı Döneminde *Antandros*'a ait taşlar İstanbul'da yeni yapılar ve Çanakkale Boğazı'ndaki kaleler için taşınarak kullanılmıştır. İnsanın kültüre diğer olumsuz bir etkisi *Attramytion* antik kenti kalıntıları üzerinde görülür. Kıyıda olduğu için çok istila gören bu yerleşme iç kısma taşınırken kentin taşları yeni yerleşmenin(Edremit) yapımında kullanılmıştır. Bu nedenle terk edilen Eski *Attramytion* yıllarca boş kalmış ancak denizden ulaşılan bu kıyıda yerel yönetimin 1957 yılında yazlık site yaptırmasıyla yapılaşmaya açılmıştır. Korunmaya alınması ancak 1975 yılında sit alanı ilan edilmesiyle mümkün olmuş, günümüzde burada Burhaniye'nin Ören mahallesi gelişmiştir.

Yörenin kültürel mirası arasında yer alan *Assos* kentine ait Athena tapınağının mimari blokları 1838 yılında padişahın izniyle Louvre Müzesine bir kısmı

da 1881-1883 yılları arasında kazı yapan Amerikan Arkeoloji Enstitüsü ile paylaşılarak Boston Müzesine götürülmüştür. *Assos* kentine ait kalıntıların taşları sökülerek İstanbul'da rıhtım yapımında kullanılmıştır(1864). İnsanın kültüre bir olumsuz etkisi *Assos* kentinin doğal oyuğa yerleştirilmiş tiyatrosunun sonradan bir süre taş ocağı olarak kullanılmasıdır.

Yörelerde ekonomik faaliyetler birbirini destekleyici olmalıdır. Yanlış arazi kullanımının açtığı sorunlar yörelerin rekabet gücünü azaltmaktadır. Yörede tarımın 1960'lı yıllardan sonra giren turizmle ve 1990'lı yıllardan sonra giren madencilikle ilişkili mekânsal sorunları bulunmaktadır. Tarım turizmi destekleyen bir ekonomik faaliyet olmasına rağmen tarım alanlarının turizmle yer değiştirmesi tarımı olumsuz etkilemiştir. Özellikle 1980-1990 yılları arasında deniz turizminin ve ikincil konut sahipliğinin yaygınlaşması, yörede kıyıda yer alan zeytinliklerin sahipleri tarafından satılmasına neden olmuştur. Böylece kıyıdan 1-2 km. içeriye kadar olan zeytinlikler tatil konutlarıyla yer değiştirmiştir. Diğer taraftan ormandan kazanılan araziye zeytin dikilmektedir(Tağıl,2014). Bu da orman alanlarında daralmaya neden olmaktadır.

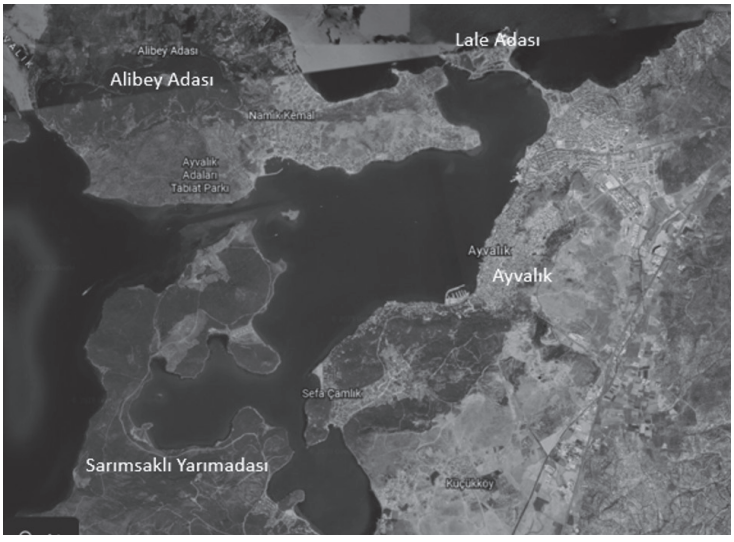
İnsan doğa ilişkisinde bir başka sorun Ayvalık –Sarımsaklı kumsalı arasında kalan sulak çayırların doldurularak yapılaşmaya açılmasıdır. Bu sulak alandan çok az bir kesim kalmıştır. Bu çevrenin sulak alanları ve tuzlalar flamingoların (*Phoenicopterus roseus*) beslenme alanıdır. Şeytan Sofrası lagünü kent içinde kalmıştır bu nedenle göçmen kuş sayısı azalmıştır.

İnsanın doğa üzerine etkisi bir diğer madencilik faaliyetleriyle olmuştur. Madencilik faaliyetlerinden altın madenciliğinin zeytincilik üzerine olumsuz etkileri bulunmaktadır. Havran-Küçükdere Karalar Mevkiinde bulunan altın madeni tepkilere rağmen 2006 yılından maden tükeninceye kadar (2010) devam etmiştir. Yörede Ayvalık ve Dikili arasında Çukuralan bölgesindeki altın madeni 2010 yılında üretime başlamıştır. Üretilen cevher 40km uzaklıktaki Ovacık altın madenine taşınmakta ve işlenmektedir. 2019 yılında Kaz Dağlarında bir maden şirketinin işletme için ağaç keserek alan çalışması yapması çok büyük tepkilere neden olmuştur. Maden alanı dağın kuzey yamacında olmakla beraber dağın bütün ekosistemi bundan etkilenecektir.

Altın yörede antik dönemlerde de işletilmiştir. Altının simgesi olan "*Au*" Latince "*Aurum*" dan gelir. Havran'ın antik dönemlerdeki adı "*Aureline*" "Altın Ülkesi" anlamındadır. Yörenin madencilik kültüründe Kaz Dağları'nda altın işletmelerinin izleri bulunmaktadır. Küçükkuyu kuzeyinde Bahçedere yakınında bulunan 5 işletmeden en büyüğü 150m.lik yapay bir mağara oluşturmuştur. Sarmaşıklı Mağarası adındaki bu galerinin 2500-3000 yıl önce açıldığı tahmin edilmektedir

(Nazik&ark.,2013). Altın yıkamada kullanılan taş oluk parçalarının da bulunduğu mağara *Troya*'nın zenginliğinin önemli bir kanıtı ve antik maden mirasıdır.

Yörenin rüzgâr enerji santralleri için uygun rüzgâr hızlarına sahip olması yer seçimi konusunda sorun çıkartmaktadır. Cunda Adasına yapılmak istenen RES için çok büyük tepkiler olmuştur. Cunda Adası farklı ekosistemleri içeren Tabiat Parkıdır ve doğal sit alanıdır. Yapılacak rüzgâr tribünleri doğal peyzaja girerek manzarayı bozacak, yapılacak alanda orman tahrip edilecektir. İtirazlar sonucu santralin yerinin Burhaniye tarafında olmasına karar verilmiştir.

Şekil 4. Ayvalık Limanı

Ayvalık Limanı güneyden Sarımsaklı yarımadası ile denize kapalıdır (şekil 4). Batıdan limanın denizle bağlantısını bu yarımada ile Alibey Adası arasındaki Dalyan Boğazı sağlamıştır. Lale Adası (Dolap Adası) ve kıyı arasında her iki taraftan oluşan kıyı okunun oluşumu devam ederken insan ilk olarak bu oluşuma müdahale etmiş ve denize dolgu yapılarak iki kıyı oku birleştirilmiştir (Soykan,1997). Üzerinden karayolu geçirilerek Lale adası karayoluyla kıyıya bağlanmıştır. Lale Adası ile Alibey Adası arasındaki geçide 1964 yılında bir köprü yapılarak Alibey Adası, Lale Adası üzerinden karaya bağlanmıştır. Körfezin oldukça sığ olması ve açık denizden temiz su girişinin sadece kuzeydeki Dolap Geçidi ve batıdaki Dalyan Boğazı ile sınırlı olması körfez içinde su çevriminin sınırlı kalmasına neden olmuştur. Lale Adası ile Ayvalık arasındaki bağlantı yolu da körfeze su girişine engel olan önemli bir bariyer oluşturmuştur. Bu durumu düzeltmek için yeni bir proje hazırlanmış ve Lale Adası ve kıyı arasında iki kıyı okunu birleştiren dolgu

kaldırılarak 300 m. uzunluğunda 4 açıklıklı altından teknelerin geçebildiği kemer köprü yapılmıştır(2017).

Yörede mekânsal bir sorun Havran Barajı yapımı sırasında ortaya çıkmıştır. Havran'ın 8km güneydoğusunda yer alan İnönü mağaraları (İnboğazı mağaraları) adı verilen 4 mağarada (Devedamı, Karanlık, Aydınlık ve Andık) yerleşme izleri bulunmaktadır. Aynı zamanda bu alanın *Kybele Tapkı Alanı* olarak kullanılması da önemlidir. Günümüzde Havran Barajı'nda su tutulmuş içinde yerleşme izleri bulunan Karanlık mağara sular altında kalmıştır. Bu mağaralarda yaşayan yarasa kolonisi için su seviyesi üzerinde yapay bir mağara 2008 yılında tamamlanarak yarasalara doğal yaşam ortamı sağlanmıştır. Baraj yapımıyla ilgili bir diğer sorun önemli tarım alanı olan Altınova'da yeraltı sularının tuzlanmasıdır. Bunun nedeni Madra çayı üzerinde kurulan Madra Barajı'nda suyun tutularak Madra çayına verilmemesidir. Barajın bir diğer etkisi de alüvyonları tutmasıdır bu nedenle kıyı gerilemesi olmakta ve toprak da kendini yenileyememektedir.

Yörede tarım, turizm ve madencilik arasındaki ilişki dengeli yönetilmelidir. Başlangıçta turizm için zeytinliklerin satılması yanlış bir uygulama olmuştur. Yörede yeniden zeytinlikler kurulmaktadır. Madencilik faaliyetleri kesinlikle zeytincilik alanlarına yakın olmamalıdır. Doğal peyzaja ve kent peyzajına RES'ler girmemelidir. Kumsallar üzerine kıyıyı boydan boya kaplayan yazlık konutlar yapılmamalıdır.

SONUÇ

Edremit Yöresinin rekabet gücünde tarım ve turizm ön plandadır. Tarım en önemli ekonomik gücünü zeytinyağı üretiminden almaktadır. Yöre 1980lerde zeytinliklerini kıyı alanlarında turizm için satmış olsa da yeni zeytinlikler dikerek zeytinyağı üretimini artırmıştır. Edremit Yöresi'nde zeytincilik monokültür şeklindedir ve güneyindeki Bakırçay Yöresinden yoğundur. Kuzeyinde Biga-Gelibolu Yöresi ve Balıkesir Yöresinden de fazladır. Bu açıdan zeytinciliği ön plana çıkarmalı ve ürünlerinde marka olmalıdır. Yörede zeytinyağı yağ oranı yüksek Edremit-Ayvalık zeytin çeşidinden elde edilir. Türkiye'nin en iyi zeytinyağı arasında giren 10 zeytinyağı markasından 9 u üretimini Edremit Yöresi zeytinlerinden yapmaktadır. Yörede yeni oluşturulan çubuktan aşılı zeytinlikler olmasına rağmen yörenin zeytin ağaçları delicelerden(yabani zeytin) aşılanarak elde edilmiş, dayanıklı ve yaşlı zeytin ağaçlarıdır. Ayvalık'ta 2 milyon zeytin ağacının yarısının yaşı 200 yaş üstüdür. Yaşlı ağaçların zeytinlerinden elde edilen zeytinyağları en yüksek fiyat aralığına sahiptir.

Zeytinyağı Ege Bölgesi'nin en güçlü rekabet kaynağıdır. Yörede yerleşmeler zeytinyağı üretiminde rekabet içindedir. Bu rekabet öncelikle Kuzey Ege zeytinyağları ve Güney Ege zeytinyağları olarak başlamıştır. Kıyıda Ezine'den Aliağa'ya kadar iç kısımda Havran ve Bergama'yı içine alan yöre Edremit Körfezi Bölgesi zeytinyağı olarak coğrafi işaret alırken(2004), Foça'dan Dalaman'a kadar olan kıyı bölgesi iç kısımda Büyük Menderes ve Küçük Menderes vadilerini içine alan yöre Güney Ege Zeytinyağları olarak coğrafi işaret almıştır(2004). Fakat zeytinyağında rekabet yerleşmeler ölçüsünde o kadar artmıştır ki Ayvalık zeytinyağı 2004 yılında, Edremit zeytinyağı 2017 yılında, Burhaniye zeytinyağı 2019 yılında ayrı olarak ürettikleri zeytinyağına ayrı coğrafi işaret almışlardır. Milas ilçe dahilinde Milas zeytinyağı olarak coğrafi işaret almıştır(2014).Yörede geleneksel olarak yeşil zeytin tüketimi tercih edilir. Edremit Yöresi Yeşil Çizik Zeytini 2014 yılında coğrafi işaret almıştır.

Dünya turizm destinasyonları arasında rekabet edebilirliği belirleyen temel faktörler coğrafyaya aittir(doğal yapı, güzel manzara, su, bitki çeşitliliği, kültürel yapılar vb.).UNESCO Dünya Doğal ve Kültürel Mirasını bu kriterlerle belirleyerek bir anlamda bölgelerin rekabet gücünü de belirlemektedir. Türkiye'de özellikle Ege kıyılarında turizmde çok büyük rekabet bulunmaktadır. Yörenin deniz mevsiminin güneye göre kısa olması bu rekabette yöreyi geri bırakmaktadır. Dünyada sağlıklı yaşam akımı turizm şirketlerini güneşin zararlı etkilerine karşı deniz turizmine alternatif turizm arayışlarına yöneltmiştir. Bununla ilgili başta gelen destinasyon, kırsal yapı, güzel manzara, bitki, su ve temiz hava kaynaklarını bir arada sunan dağlardır. Bu açıdan yörenin en önemli rekabet kaynağı Kaz Dağlarıdır. Ege Bölgesi'nin diğer kıyı yörelerinde dağlar denize dik olarak uzanır bu durum kıyının sıradağlardan bütünüyle faydalanması engeller. Edremit Yöresinde Kaz Dağları körfezin kuzeyinde doğu-batı doğrultusunda boyuna ve kıyıya yakın uzanır, deniz turizmi için yöreye gelen turiste yakın mesafede turizme açılmış köyleriyle kırsal turizm, bitki çeşitliliği ile botanik turizmi, orman turizmi vb. sağlar. Deniz turizmine gelen turistlerin en çok tercih ettikleri günlük faaliyet yürüyüştür. Yürüyüşlerde manzara güzelliği, orman ve su kaynakları önemlidir. Kaz Dağları üçünü bir arada sunarak farklılık gösterir.

Edremit Yöresinin en önemli rekabet gücü arasında kırsal turizm açısından Kaz Dağları eteklerinde kurulan köyler yer alır. Bu köylerin özelliği dağın deniz gören konumuna yerleşmiş olmaları, dağ, orman ve deniz manzarasına bir arada sahip olmaları, geleneksel olarak inşa edilen taş evleri, Rum ve Türk sivil mimari örneklerini korumuş olmaları, evlerin 1980 yılından itibaren başlayan yeniden sahiplenme ile onarılmış olmaları ve bu köylerde kırsal turizm hizmetlerinin verilmesidir. Bu köylerden sadece Adakale ve Behramkale köyleri korsan saldırılarına

karşı gizlenmek için deniz görmeyen bir konumdadır. Behramkale köyünün özelliği ise antik kent *Assos* üzerinde yer alması ve Helen-Bizans-Osmanlı sentezini bir arada bulunduran ender bir tarihi yapıya sahip olmasıdır.

Temiz hava ve temiz su turizm destinasyonlarının rekabet edebilirlik kriterleri arasındadır. Yörenin rekabet gücünde kullandığı en önemli kaynak "temiz hava" olmuştur. Kuzeyde Kaz Dağlarıyla güneyde Madra dağı arasında meltem, imbat ve poyraz rüzgârları arasında sürekli hava sirkülasyonu havayı temizlemektedir. Bu durum yörenin "oksijen oranı yüksek" olarak tanınmasına neden olmuştur. Bu bilimsel olarak havanın temiz olmasıdır. Dağ, deniz ve ada ile kıyı arasındaki kanalların sağladığı bu özel konumun sağladığı üstünlük bölge içinde ve Türkiye kıyılarında gözlenmemiştir.

Turizmde rekabet edebilirliği belirleyen "güzel manzara" açısından yörede Kaz Dağları ve Ayvalık ayrıcalığa sahiptir. Kaz Dağları tepeleri ve dağda yer alan köyler muhteşem orman ve deniz manzarasına hâkimdir. Ayvalık boğulmuş kıyılar guruba dahildir Ayvalık'ın volkanik tepeleri kıyı önünde 22 ada, Sarımsaklı yarımadası ve kumsalının muhteşem manzarasını görür.

Yöre turizmde korunan kültürel miras zenginliği ile rekabet gücüne sahiptir. Arkeolojik turizmde Güney Ege kıyı yöreleriyle rekabet oranı az olmakla beraber tarihsel turizmde rekabet gücü fazladır. Ayvalık ve Cunda adasında 2100 adet neo-klasik Rum yapısı Türkiye için bir yerleşmede bulunan en yüksek rakamdır. Evlerin volkanik pembe andezit taşından yapılmış olması gün batımında onlara fotoğrafçılar için eşsiz renk tonları sağlar.

Yöre mimari olarak taş evleriyle diğer yörelerle rekabet edecek güçtedir. Yörede taş evler volkanik taşlardan yapılmaktadır bu özellik yörenin jeolojisinin sağladığı bir olanaktır. Kaz Dağları köylerinde taş evlerin onarılarak turizm işlevi verilmiş olması rekabet gücünü artırmaktadır.

Mutfak kültürü dünyada turizmde çok ilgi gören gastronomi turizmini ortaya çıkarmıştır. Bu alanda çok fazla rekabet bulunmaktadır. Yörede Ayvalık yörenin ve bölgenin karakteristiği olan mutfağını temsil etmektedir. Bu konuda çok sayıda lokanta bulunmaktadır. Geleneksel mutfak kültürü uygulama ve metot açısından burada ayakta kalabilmiştir. Doğaya saygılı ve sürdürülebilir yerel ürünler kullanılmaktadır. Bu konuda festival yapılmaktadır(Ayvalık Tatları Festivali).

Turizmde destinasyon imaji rekabet gücü yaratma potansiyeline sahiptir. Destinasyon imajı görsel ve yazılı basın, internet gibi bilgi kaynakları kullanılarak yayılabilir. İmaj, marka yoluyla belirlenebilir, marka imajı insan belleğinde yer tutar ve turistleri harekete geçirir. Yörelerin mutlaka marka şehirlerini yaratması gerekir. Bir anlamı sahiplenen kentler bir markadır. Coğrafi açıdan bakılırsa kent-

ler tarımsal bir ürünü, doğal güzelliği, mimarisi, mutfağı ile marka olabilir. Bu açıdan yörede en önemli kent Ayvalık'tır. Ayvalık zeytinyağı, mutfağı, mimarisi ile marka kent durumundadır. Zeytinyağı Ayvalık'ı tarımsal kent olarak sembolize eder. Turistik anlamda Ayvalık mutfağının ünlü olması deniz turizminin yanında gastro-turizmin de bu kent için pazarlanabilir olduğunu gösterir. Havran tarımda marka olma yolundadır. Havran eriği çeşit literatürüne girmiş ve tanınmış bir eriktir.

Tarımsal ürünlerinden zeytin Edremit Yöresine önemli bir rekabet gücü sağlamaktadır. Özel iklim ve toprak istekleri olan zeytin bu yörede uygun yetişme koşulları bulmuştur. Yörede tarım başta gelen ekonomik faaliyet olarak yerini korumalıdır. Zeytin alanları her türlü arazi kullanım faaliyetlerine karşı korunmalıdır.

Sanayi yörede zeytin ve zeytinyağı üretim tesisleriyle sınırlı kalmıştır. Bu nedenle kentler sanayiden kaynaklanan kentleşme sorunları yaşamamış ve tarihsel dokusunu korumuştur. Bu durum sakin şehirler statüsü için de uygundur.

Tarım turizmi de destekleyecek bir ekonomik faaliyettir. Diğer mevsimlerde yörenin nüfusu 300 bini aşarken yaz mevsiminde bu rakam 2 milyonu bulmaktadır. Bu açıdan turizm tarım için bir pazar oluşturur. Turizmde yazlık konutlarla olan yapılaşma artık durdurulmalıdır. Turizm butik oteller şeklinde doğa içinde yer almalıdır.

Edremit Yöresi güney komşusu Bakırçay Yöresiyle kıyıyı aynı faaliyetlerle kullanır. Her iki yörede tarımsal faaliyetlerde benzerlik gösterir. Fakat Bakırçay Yöresi linyite bağlı madencilik ve termik santralle kırsal özelliğini kaybetmiştir. Edremit Yöresi ise kırsal karakterini korumaktadır.

Yörede sanayi ve ticaretin gıda sanayine yönelik olması, rüzgâr koşullarının temiz enerji sağlaması, organik tarım için uygun koşullar, kültürel yapılarını onarması, uzun bir kıyı şeridine sahip olması yörenin, yemek kültürü açısından Ayvalık mutfağı, orman ve su kaynaklarıyla Kaz Dağları rekabet gücü kaynaklarıdır. Yörenin deprem fay hatları üzerinde olması, deniz turizm mevsiminin kısa olması, kıyı şeridinin tatil konutlarıyla kaplanmış olması rekabette zayıf yönleridir. Yöre zeytincilik için uygun koşullarını zeytinyağında marka olarak fırsata çevirebilir Madencilik faaliyetleri özellikle altın işletmeciliği yöre için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Yöre insan-doğa-ekonomi dengesini korumalıdır.

KAYNAKÇA

Altınkaya,P.E.,Tekin,Ç.,Eren,Ö. Kırsal Yerleşim Bölgelerinde Sürdürülebilirlik: Çanakkale Bölgesi Ayvacık İlçesi Adatepe ve Demirciköy, Politeknik Dergisi, 2011:14(2):109-113.

Ceyhan,T.,Akyol,O.,Ünal,V. Edremit Körfezi(Ege Denizi) Kıyı Balıkçılığı Üzerine Bir Araştırma, E.Ü Su Ürünleri Dergisi, 2006:23 (Ek 1/3):373-375.

Cürebal,İ.,Efe,R.,Sönmez,S.,Soykan,A., Kazdağları Ekosistemi ve Ekolojisi, Kazdağları Ulusal Çalıştayı, 2-3 Haziran 2012, Güre-Edremit-Balıkesir, Bildiriler Kitabı,2012:

Çakır,E,Tatar,N,Erdoğdu,F. Adramytteion Antik Kenti ve Sikkeleri, Akademik Bakış Dergisi,2012:31:1-20.

Darkot,B.,Tuncel, M.(1995) Ege Bölgesi Coğrafyası (3.baskı) İstanbul:Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Efe,R.,Soykan,A.,Cürebal,İ.,Sönmez,S.(2012) Burhaniye Doğal Kaynak Değerleri, Ankara :Burhaniye Belediyesi Kültür Yayınları.

Efe R., Soykan,A. Cürebal,İ. Sönmez,S. (2013)Edremit Yöresi Yağhaneleri Geçmişten Günümüze Zeytin, Zeytinyağı ve Sabun Sanayii, İstanbul

Efe R., Soykan,A. Cürebal,İ. Sönmez,S. Kazdağları'nın Güneybatı Bölümünde Ekocoğrafik Özelliklerin Hava Kalitesine Etkisi, 2.Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 2013:112-123.

Homeros, İlyada (çev.A.Erhat-A.Kadir), 17.baskı, 2004,İstanbul:Can Yayınları.

Kayan,İ. Yel Değirmeni Höyüğü ve Çevresinde (Altınova-Ayvalık) Kuvaterner Stratigrafisi, Alüvyal Jeomorfoloji ve Jeoarkeolojik Değerlendirmeler,2003: Kuaterner Çalıştayı IV

Kocadağlı,Y.A. Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Ayvalık, Sosyoloji Dergisi,2011: 3: 2: 89-131.

Kocadağlı,Y.A. "Türkiye'de Zeytincilik Faaliyetlerinde Edremit Körfezi Kıyılarının Önemi", Coğrafya Dergisi, 2009:19:28-58.

Kocataş,A.,Bilecik,N. (1992) ,Aegean Sea and Living Researcehes. Bodrum,TKB-Su Ürünleri Araş. Ens.Yayını.

Köken,T. Ayvalık Tuzlaları, Ayvalık Dergisi,2018:45:2-10.

Nazik,L. Tuncer,K. Yıldırım,S. Poyraz,M. Sapancı,Ö. Doğal Bir mağaraya Dönüşen Bir Altın Galerisi: Sarmaşıklı Mağarası (Küçükkuyu-Çanakkale) 1.Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu,2013:

Pike,A.,Rodriguez-Pose,A.,Tomaney,J.(2006) Local and Regional Development, New York:Routledge.

Soykan ,A. Ayvalık ile Ören(Burhaniye) Arasının Kıyı Jeomorfolojisi, Türk Coğrafya Dergisi,1997:32, 99-120.

Tağıl,Ş. Edremit Körfezi'nin Kuzey sahil Bölgesinde Peyzaj Paterni ve Arazi Örtüsünün Zamansal ve Mekânsal Değişimi Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,2014:31:1-16.

Uçar,H. Ayvalık Tarihinde Zeytinyağı Üretim, Depolama ve satış Binalarının Yeri ve Önemi, Trakya University Journal of Engineering Sciences, 2014:15(2): 19-28

Uzunçarşılı,İ.H. (1988).Osmanlı Tarihi, III.cilt,II.Kısım, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Vardar,S. Öner,E. Altınova'da (Ayvalık-Balıkesir) Doğal Çevre Değişmeleri ile Tarih Öncesi Dönemden Günümüze Etkileri Journal of Awareness ,2007:2 Özel Sayı:181-202.